

S w ě t o z o r,

neylaciněššij spis obrázkový k rozšírenj užitečných známostj
pro Čechy, Morawany a Slováky.

Číslo 18.

Wychází každou sobotu.

1854

(Hlavní chrám v Mohuči.)

Hlavní chrám v Mohuči.

Město a pevnost Mohuč (Mainz) leží v rozkose a bohaté fragině nad Reynem, do něhož se zde proti městu řeka Mohan tratí. Goho stáří gest znamenité, neboť již Římských vůdce Drusus vystavěl zde hlavní poutníkau pevnost proti divokým Germanům, a nazval ji Moguntiacum; podle ní povstalo později také město, ale Bandalové oboge rozkotali, tak že po mnohá století zde genom ranní a zpuštěná zbořenější viděti bylo. Francij králové ale toto město opět vystavěli, za Karla Velikého již znamenité bylo, a později tak zrostlo, že stálo v 13. století na čele Reynských měst kupovním pozemského pošlihu a k ochraně obchodu.

Arcibiskup Mohutský byl z prvních německých wolencůw, a až na Karla IV., stáli též biskupové Pražské gakožto sufragáni pod jeho wrchní spráwu. Pro důležitou polohu přestalo toto město mnohonásobných obležení, a hrabdy jeho se rozmnožily tak, že gest nyní z nepřílnějších pevností. Z ohledu politického řízení náleží k velikému wewodství Heslo-Darmstadtskému, z ohledu wogenstého wšak gest za pevnost německého spolku prohlášeno, a má rakauškau, pruskau a heřkau posádku a úřady gubernátora, mistogubernátora, a ředitelů pevnosti za 5 let střídawě přecházejí buď na rakaušké neb pruské důstojníky.

Město samotné rozprostírá se w podobě půl měsíce podle širokého Reynu, nad ním strmí twrz (citadella) a z jiné strany tak nazwaný Hauptstein, s kterýchžto míst pěkná wylhodka gest do přepýšných fragin. Bassy, náhvy a polní ohrazení gsau nesmírné, a tak rozláhlé, že k oběhnutí gich 2 1/2 hodiny potřebí gest. Podní most, 766 kroků zdělý spoguge město s pevným předměstím, Kastel, na pravém břehu Reynu ležícím, kteréhož hrabdy čtvernásobnou twrz přisobí. Město Mohuč u wnitř heřky stawěné není; ačkoliv 27 prostranů a 126 ulic počítá, gsau předece ponehyje tak úzké a krivé, že to čizince z rozkossného frage sem přicházejícího nemile jarží. Nejkrásnější a nehyromnější ulice gest tak nazwaná veliké bělidlo, w níž čisté a ozdobné domy stojí. Počítá se tu 2200 domů s 26,000 obywateli nazwjce katolickými, genjto plawectwí po Reyně provozují, zasílatelský obchod wedau a dobré wjno pěstují. Nejwětší stawitelstá ozdoba toho města gest jeho hlavní chrám, stawený prastaré w bizantičtém čili starogotickém způsobu, které, ačkoliv šestkráté wyhořelo, mnohokráté od nepřátel střelbau poraučeno a konečně r. 1793 od Francouzů tak zlaženo bylo, že až posud wšechy známky této sláwy obřasený byti nemohly, předece wáznau a magestatnau podobau gestě celé město se stwěge. Starobylá hlavní kuple má 390 st. wýšší, a obklopena gest pěti wěžmi. Celé stawený počítá 350 st. zdělý, 140 st. zšířší, a spočiwá na 56 pilířech a sloupech. Wnitřek toho chrámu gest na památku a wzácnosti tak bohatý, že prohlížení gich můžeme nazwati cestau strz celé tisíciletí, z něhož každé století něco památného udává.

Důležitý předměty, genjto čizince w Mohuči mohau zasmíati, gsau: býwalý chrám Jesuitůw swatého Ignacia; wýtečný palác řádu německých rytířů blíže Reyna, w němž Napoleon přebýwal; wedle něho krásná a veliká zbrognice; radnice; pak krásné, dle nehyromnějšího způsobu wolní wstlawené diwabdo. We twrzi nalezá se gestě znamenitá památka Říma-

ná, totiž kamená, ačkoliv již předeřkau wšši a širí nemagies hmoty, Eichelstein nazwaná, genž se za pomník římského vůdce Drusa pokládá; pak nedaleko wesnice Zahlbachu před městem nalezá se zbytky římského wodowodu, z něhož gestě 59 pilířů pozůstalo. Měšťská knihowna počítá 80,000 knih, a Museum pro římské starobylosti chowá pamětihodnau sbírku oběrní, nádob a jiného poswátneho nářadí, genom w okolí mohučtém nalezeného. Z.

Náboženství Sigemunské čili Lamaiské.

(Závěrek.)

Pağoby čili chrámy sigemunské lícem k půlnoci obrácené obsahují w sobě obrazy wýtečnějších bůžkůw. Před obrazem Sigemuna postawen gest veliký stůl, na kterém nachází se máslo a proso, širí zwané; neb toto gest při službách božích nehytřebnější předmětem, an etitelové Sigemuna toliko plodiny zemské obětují, poněwadž gím náboženství gich krmawých obětí nepozwoluge. W několika kofštách nachází se woda a čag, wedle nich psan a obyljm naplněné misky. Nádobu stříbrnou neb měděnou, genž Bumbo slowe, a w níž se zhotowuge Arřan čili swěcená woda, w žádném chrámě chybiti nesmí. We mnohých pağobách chowají se w obzwláštních střílnách knihy Hansur, totiž písmo swaté sigemunské, napsané w gazytu tibetanském. Sestává tato kniha s 108 dílů, z kterých každý blízko 1000 stran přý počítá. Wina swatá kniha w 16 dílech slowe Zum. Při obětích páli wonné tibetanské swíce, zhotowené z sláry a wjima a wylhující kadidlem. Klademe zde popsaný obrábau, gake wykonáwané widel w Pekině od Kutuchty ruský cestowník W i r j T i m k o w ř y roku 1819. Wyprawuge w tato slowa: „We chrámě sedel Kutuchta na velikém sedadle twáří k swatyni obrácen. Před sebou měl blauiy stůl, pokrytý statem hedbáwným. Na stole byly nádoby obětní, naplněné obiljm, wodau atd. Po obau stranách stálo pět Lamůw, kteří čtli a zpíwali modlitby w gazytu tibetanském. Neobčecně jlné a hluboké baslowé blašy Lamůw naplňowali powětří tonem gako z lesůw trauhy nehytemnějšího zwuku. Wímto to sedelo po gedné i druhé straně we dwanácti řadech na zemi s nohama pod sebe složenými na 200 Lamůw. Kutuchta chwílemi dwěma stříbrnými talířkami o sebe klepal; gant ony znamením wysokých duchowních. Tím dáwal znamení Lamům, kdy hrát magi a kdy zpíwat. Ti genž hráli na hudebních nástrojích, stáli odděleni od druhých, nástroje ty podobaly se našim obojím a klarinetům. Klepali též w měděnné talířky, i w kofky bílí. Hudba ta způsobně gest že wzbuzející strachu, než pobožnosti. Bluté sufné a oholené hlavy Lamůw obzwláštně na nás působily.“

Nejhlawnější modlitba Sigemunůw počíná se slowmi: om ma ni bat me chom, kterých smysl rozličně se wyládá; dle gedněch značí: Pane, ty wješ wšefko, dle giných: Pane smilug se nad námi, ginj opět tomu dhtj, že slowa tato magi potah na osobu mythologickau, zwanau Mani, genž se wyobrazuge s lotosem w rukau. Každý Sigemun gest powinen, modlitbu tu co nehytřeběji odrážawati. Pro snadnější upamatowání gi wstlawují w obrazích, na papíře, na dřewě i na kameně, we chrámech, w domech i podle cesty. Lamové uči, že slowa té modlitby tegnau a velikau moc w sobě uzwirají, nimi oswobozuge se prawowěrný ode šrat

pozemských, nabývá důstojných zásluh atd. — Magi zvláštní modlitby snížily vyraženy z písma Sansur; aby vřafat i čisti neumějíci aučasten byl milostí, gale edřítaróaním takových modliteb se dosahují, dosti wtípný magi nález. Gest to střínla mnohostranná, gegij powrdy popsán gest písmenami něky zlatými, která okolo své ohy se točí a Kurde slowe. Nábožný Sigemum před Kurdem křeče a geg otáčege tal dlanho své om ma ni bat me chom opaluge, do knd mu to swaté geho srdce rozčilenj káže, což owšem tolik platí, galeby skutečně wšedky modlitby byl přeceřl. Magi i příručné takové nástroje, opatřené pro snadnějši otáčení závažím, genž obzvláštně na cestu se hody.

Mimo pagod t. g. míst, kde se oběti a služby boží vykonávají, nacházejí se u Sigemumů gesté gíná stavení k welení božstwa. Tak postavuge Mongol při slavných příležitostech na nejbližší wch mohyly z kamení, písku, země aneb dřeva, gij Dbo nazývá, a klone se před ni wlebi wšewládného ducha. Gbauejho okolo takového Dbo gest powitnost slezti, učinit několika poklon a něco z wěcí swých na pahorek zawěstiti. Zdá wřafat se, že tento obyčej gij před obrácením na wjru sigemumstau Mongolůw u nich panowal, an se takové mohyly hogné i w Rusku nacházejí, které do prastarých časů sáhají. Srownává se mongolský tento obyčej se staroslawanským, elžate na vysokých horách postawowati.

Bohatí lidé stawějí pro očistění se ze hříchůw a w naději budaucej odplaty tak řečený Suburgan, t. g. dutau pyramidu, složenau z dřeva neb kamení, a opatřenau toliko ku poslední aukčím wchodem. Do wnitř toho Suburganu metají při pobožnosti několik set malých slupkůw neb kulíček, caca zwaných, které magi za symbolické podobnostiwa osob ubožstwených. Takové caci musejí byt ubělané z dewatera drahyh wěcí. Wmógdauej podobným způsobem Suburgan musí wzdrawiti, gako Dbo.

Po skonání wyznawací lamaistého náboženstwj přiwede se hned některý lama. Zagemný kněz, zprawugje se dle dnj, hodin a gíných okolností udalých se buď při narození aneb w posledních žiwota okamžených zesnulého, wedlé naučení swých swatých knih a wědomostí astrologických wyrok wydá, zdalž tělo toto spáleno, do wody hozeno, w zem pohřbeno, na wyřekem lessenj wystaweno aneb kamením zahrnuto atd. byti má. Neb gšani zvláštní pravidla, dle kterých způsob pohřbu ustanowuge se podle okolností. Tak oběšeny nesmí byti w zem pochowán, zemřelý na opuchlinu nesmí byti spálen, utopeného neb od bleřtu zabitého do wody uwrcei, gest proti předpisům swatým, aniž se smí pochowati na wrchu, křokoliw seřel na nářážíwanu nemoc; neb stoji psáno: „Nebudete páliť bez wřjčiny dřwj w ohni, aniž oheň w wodu metati, nebudete klásti zem pod wodu, aniž pak suášeti dřwj na hory neb do řek.“ — U Mongolů neyčyčegnějši gest pohřeb, wyněsti tělo do řeku a zanechati se tam ptátům a zvířeti ku pokrmu. Wřafat i při tem lama rozhodne, ku které straně tělo má hlawau byti položeno. Lama též předpisuge, gale se magi věci dáti zemřelému na neznauau paní. Tělo spálené ničím nepřikřowagi, alebrž postavugi u něg praporce čili chadáký se čtyřem stranám swěta, na kterých gšau napsané modlitby tibetanské. Wystawugi též dřewěnné neb kamenné náhrobky, w nichž ostatky zemřelých přátel chowagi, a na které také takové chadáký zawěšugi.

Gest pak chadák žlutý, časem i barwy perlowé hedbáwný štátek, okolo dwau střewců zděl. Zawěšugi takowy štátek před swými bůžkami, dšlem pro ozdabu, dšlem zas, aby od nich činěné modlitby lépe žtwrzeny byly. Mladší ge dáwagi starším na znamení uctiwořti, oseby stawu rowného sebe gimi darugi pro wzbuzení přjzně a ze zdworilosti. Na hrobecch býwagi obyčegně na štelu zawěšeny. W.

R o z l i č n o s t i.

Diamant náležj mezi podiwné úfazy w přirozenosti, dšlem pro swau řjdnost, dšlem pro své znamenité wlastnosti, kterými ode wředch známých přjrody těles se rozejnává. Dn gest nentwrdšj, neytěžšj, neyprůhlednějšj a neyohniwějšj z drahých kamenů. Gesho twrdosti neodobá ani pilník, aniž gine třenj. Ostatnj drahé kameny dagi se rozpustiti seřmi, nikoliw ale diamant, který genom sám sebau, diamantowým toťj prachem, hlacen býti může. Swým neyčyčegným seřem přewyšuge wředca ostatnj tělesa přjrody. Swými wřastnostmi i swau wzácností dořel u wředch národů země za starých i nowých časů weliké ceny a prwnjho stupně ze wředch drahých kamenů.

Čed. W půlnočnjm ledowém moři utrugi se teplem a bauřemi tak weliké kusy ledu, že mnohé z nich 100 mil dlaně a 60 široké gšau, a teprwa tagi, připsowawše do teplejšjch wod.

Swětlo. Neyzbátenějšj spogenj stává se bez pochyby gedine swětlem, neboť gjm spogugi se hwězdy i slunce s nassj zemj. Swětlo uběhne za sekundu přes 40,000 mil, a předce mnoho tisíců let potřebuge, nežli od mléčné cesty k nassj zemi dogde.

Pomník c. k. polnjho zbrogmštra, hraběte

Jeronyma Kollaredo z Mannsfeldu blžje Arbesowa.

W úbořj chlumstém dal gij roku 1817 prustý řal na památku w bitwě (30. řepna 1813) zde padlyh prustých bogownjšků železný pomník postawiti (wiz Swětozor čjso 13), kterýžto příklad celé oficjřtwa rakauřé armády powzbudil k wystawění pomníku na tom samém místě i hraběti Kollaredowí, genž si zde trwanlívý wěneć wjtěžřtwej dobyl.

W Rowěm dole Joachimowě na panřtwej nyřřpurřtem bylo toto wyřečné dšlo w železe lito, pak u Arbesowa naproti prustému pomníku a arbesowřte postřte postaweno. Dráždaňřka řluice oba pomníky od sebe děl. Dne 17. žárj 1825 byl slawně odhalen a zaswěcen.

Přjbužnj, přátelé a spolubogownjci zemřelého hrdiny negen z Čech, nřbrž z wěřřterých rakauřských řragin, pak hořte ze wředch českých lážnj a z celého wářolj se tu seřli a řgednotili k oslawenj tak wájně památky. Po řkoněné řeči a slawných služeb Božjch byl nagebdnau černým posud řuknem zahalený pomník na daně znamení odkryt před řasnaucřmi řraty přewapeného řhromáždění, a wogřto slawilo toto řřřiwě okamženj řrognášobnjm wyřřřelenj z řel a řučnic.

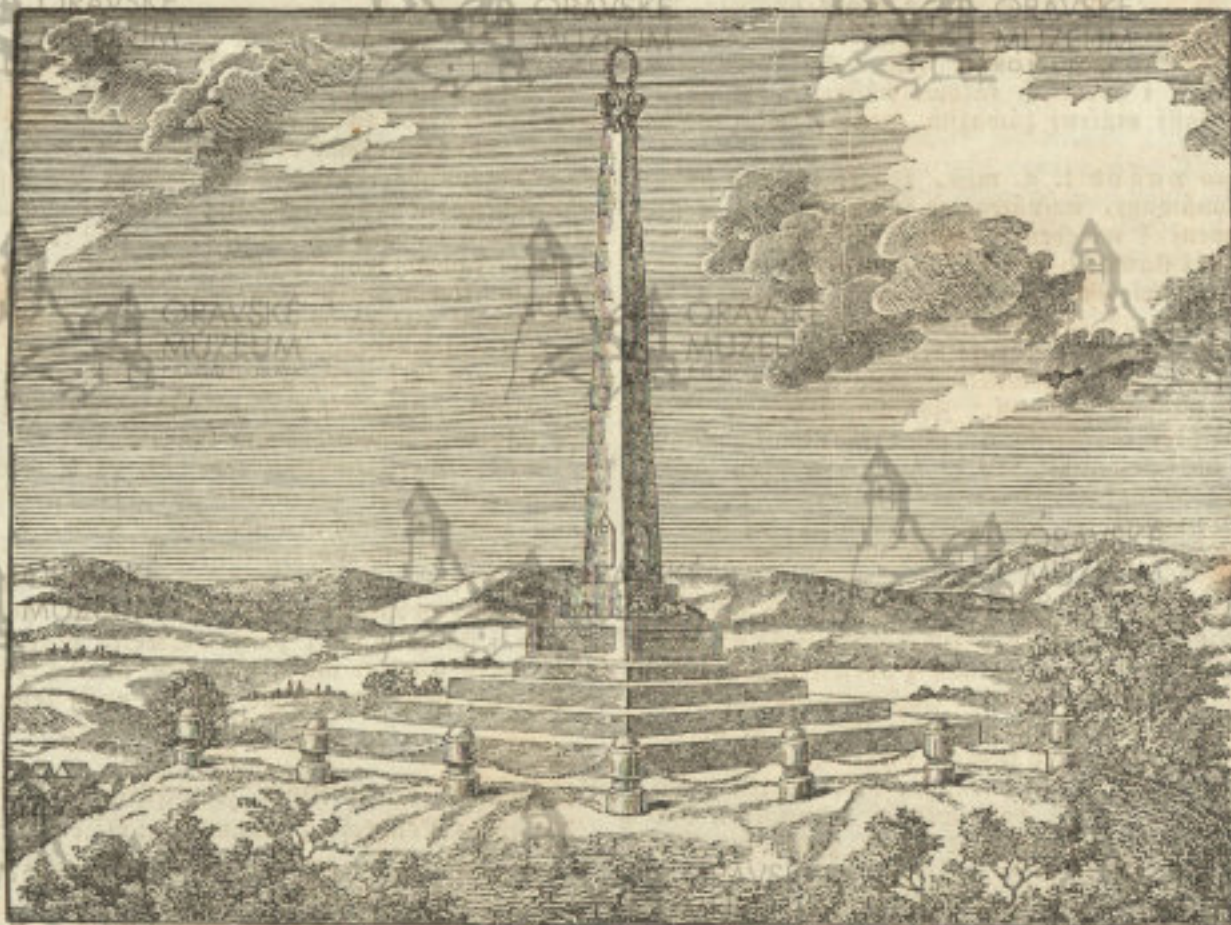
Pomník tento užuge se nám gale řřwerřřohý, 9 wjd. řáhů, neb 54 wjd. řř. wyřřoty, na kameném podřstawku řpolřiwagje pyramyda na gegjřto řwřřřtu řjřřřř dwognášobnj orel bobřowý wěneć w zobáčjch řřj. Na dolegjšj řořte naležáme následugjci německé nářřř, a řice z řředu: „Reřřřřřřř hřřřnj, řwřm drahý,“ wřadu: „W Arbesowě dne 17. žárj 1813,“ s prawě řřřřř: „Rakauřě wogřřo řednomu

ze swých wůbec na post slávy," s lewé strany: „Wlasti a přátelům svým před časem odňatý." Nad předním nápisem spočívá spící český lew, a na pyramidě samé spatrujeme z předu podobiznu zesnulého, se řády jeho a nápisem: „Jeronym, hrabě Kollorede z Mannsfeldu, c. k. generální polní zbrogmistr," vzadu hraběcí Kolloredeřský erb, s pravé strany slova: „Narozen dne 30. března 1773," s lewé stra-

ny: „Umřel dne 23. července 1822." Posléze čteme na zadní ploše kameného podstavu slova: „Míst to gest toto dílo w knížecí Hirsstenberšské šléwárně w Joachimodole w Čechách 1824."

Dozorstwí nad oběma pomníkama swěřeno gest císařskému vyslancenci, kterýž nedaleko pruského pozemku má swůj příbytek.

3.

(Pomník c. k. polního zbrogmistra, hraběte Jeronýma Kollorede z Mannsfeldu blízce Arbesowa.)

Ferdinand Kortež.

Tento wydobytel Mexika narodil se we Španělsku l. 1485, a w 19 roce věku swého plavil se do západní Indie, kde si předewzal se 600 Španělů, s 18 koni a několika děly podmaniti mnoho miliónů obywatelů a nejméně 100 000 merikánců. S podobným tedy wogštěm táhnul do Mexika, jehož obyvatelé měli geg z počátku za vřitele, ano i za syna Boha swětla, gelikož ohen a hrom působil; hlekal před ním, a sám císař merikánský přigal ho we swau dům, až ale Kortež zle užíwari počínal. Pročež i Indiáni nedůwěřowali se w něho, počali mu hroziti, a poraziwše španělské wogště, genž Kortežowi na pomoc táhlo, poznali, že Španělé také genom lidu gšau galo oni. Nemyšlitelná záhuba hrozila nyni Kortežowi; wymyslíl wšak plán tak smělý, že se genu podobných málo nalezá: přepadnul totiž sameho císaře w paláci, wůdce a oficejry dal spáliti, žádal 600 000 hříwen zlata a mnoho drahých kamenů, rozkotal indiánské chrámy, a dowedl, že Mexiko uznalo vládu krále španělského, Karla V. Cíné wšak mu

opět nastávalo nebezpečí. Španiel Belasquez, držitel Kuby, záwistiwým okem pohlízel na Kortežovu zrůstající mocnost; pročež wšlal pod generálem Narvanzem wogšto, aby mu odňata byla wchňj zřáwa; wšak Kortež na hřeď táhnul proti nepříteli swému, gal generála Narvanze, a pohnul bogownjšy, že pod jeho praporece gšau wstoupili.

Zatím počali se Mexikanové znova bauřiti, posadili Quatimozina na trůn, genž se po tři měsíce proti Kortežowi bránil. Roku wšak 1521 padlo Mexiko po druhé, a Španělé a s nimi i Ferdinand Kortež slawili wítězstwí swé wšelikými a neshňchanými ufrutnostmi.

Cínové Kortežowi naplnili pobíwěním španělského národa, a Karla V. učinil ho generálním kapitánem w Mexiku. Zatím wšak nedlela i záwist, očerňugie Korteža u swého pána, pročež musil dwafráte se do Evropy plawiti k zastání sebe. Po druhé wšak se mu nepostěšilo očistiti sebe před králem, a zůstna do nemilosti upadew, nesměl se ani ulázati w paláci králowstém a zamežen byl mu tam wšeliký přístup. Wednoho ale dne prodraw se předce strze množstwí lidu